

Recenzent: *prof. zw. dr. hab. Joachim Pichura*
Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego
W Katowicach
Wydział Wokalno-Instrumentalny
Dziedzina: *sztuki muzyczne*
Dyscyplina: *instrumentalistyka*

Katowice, 23.04.2018

Recenzja pracy doktorskiej

Zleceniodawca opinii

Akademia Muzyczna im. I.J.Paderewskiego w Poznaniu, Wydział Instrumentalny, pismo z dnia 26 listopada 2015 roku. Zlecenie podjęte na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami).

Dotyczy

Uchwały Rady Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. I.J.Paderewskiego w Poznaniu z dnia 16 listopada 2015 roku w sprawie wszczęcia na wniosek Pani mgr Julii Wolańskiej – Gajdy z dnia 15 września 2015 roku, przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka.

W świetle ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65. poz. 595, ze zmianami Dz. U. nr164, poz. 1365 z dnia 17.08.2005 r., tekst jednolity art. 6 ust. 1 – 3) Rada Wydziału posiada uprawnienia do prowadzenia przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka.

W nawiązaniu do pisma przewodniczącej Rady Wydziału sygnowanego datą 26.11.2015 roku, informującego o wyznaczeniu mojej osoby na recenzenta pracy doktorskiej Pani Julii Wolańskiej – Gajdy pt. „*Fortepian i akordeon – nowa forma konfiguracji instrumentalnej w muzyce kameralnej*” została dołączona następująca dokumentacja:

- uchwała o wszczęciu przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka,
- uchwała o wyznaczeniu mej osoby, recenzentem pracy doktorskiej i dorobku artystycznego kandydata
- 1 egz. pracy doktorskiej
- 1 egz. dokumentacji dorobku doktoranta,
- protokoły z przebiegu posiedzenia Rady Wydziału, w dniu 16.11.2015 roku,
- protokoły komisji skrutacyjnej z przeprowadzonych głosowań,

Podstawowe dane o kandydacie

Pani Julia Wolańska – Gajda urodziła się [REDAKTOWANE]
W roku 2013 ukończyła studia w Akademii Muzycznej im. I. J. Paderewskiego w Poznaniu, na kierunku instrumentalistyka, w specjalności gra na fortepianie, w klasie prof. Waldemara Andrzejewskiego, uzyskując ocenę bardzo dobry.
W tym samym roku podjęła studia III stopnia w Akademii Muzycznej im. I.J.Paderewskiego w Poznaniu pod opieką prof. W. Andrzejewskiego.

Jako pianistka i kameralistka uczestniczyła w licznych koncertach zarówno w kraju jak i zagranicą m.in. w Belgii, Szwecji, Wielkiej Brytanii, Niemczech, Włoszech i na Słowacji. Jako członek duetu J. Wolańska (fortepian) M. Gajda- (akordeon) uczestniczyła w 12 koncertach w Stanach Zjednoczonych.

Duo Wolańska – Gajda jest laureatem I nagrody w Międzynarodowym Konkursie Muzycznym w Val Tidone (Włochy), w kategorii muzyki kameralnej, I nagrody na 54 Internationaler Akkordeonwettbewerb Klingenthal, oraz wyróżnienia na Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym Ibla Grand Prize World Music Competition na Sycylii.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Praca doktorska Pani Julii Wolańskiej – Gajdy pt. „*Fortepian i akordeon – nowa forma konfiguracji instrumentalnej w muzyce kameralnej*” składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na nośniku elektronicznym CD oraz jego opisu. Dzieło artystyczne składa się z pięciu kompozycji, a mianowicie:

- Bernhard Molique – *Sonata op.57* na fortepian i koncertinę;
- Andrzej Krzanowski - *Wiatr echo niesie po polanie* na akordeon i klawesyn amplifikowany (wersja B) transkrypcja na akordeon i fortepian;
- Noriko Motamatsu - *Ibuki* na akordeon i fortepian
- Uros Rojko – *Bagatellen* na akordeon i fortepian
- Witold Lutosławski - *Wariacje na temat Paganiniego na dwa fortepiany* (transkrypcja na fortepian i akordeon)

Współwykonawcą w nagraniu powyższych utworów stanowiących dzieło artystyczne jest akordeonista Michał Gajda, a realizacji nagrania w Auli Nova Akademii Muzycznej im. I.J.Paderwskiego w Poznaniu dokonał Michał Garstecki.

Jak zaznaczono w oświadczeniu załączonym do dokumentacji, duet realizował nagranie w oparciu o koncepcję artystyczną Doktorantki mgr Julii Wolańskiej – Gajdy.

Zaprezentowany temat pracy jest interesujący z racji stosunkowo niewielkiej liczby oryginalnych utworów skomponowanych na ten – nietypowy pod względem możliwości wykonawczych i brzmieniowych - zespół kameralny, natomiast proces transkrybowania znanych dzieł, wymaga pokonania szeregu problemów muzycznych decydujących o zachowaniu walorów artystycznych oryginału.

Doktorantka chcąc uzasadnić postawioną w pracy tezę, że połączenie fortepianu z akordeonem może stanowić nową konfigurację w muzyce kameralnej, dokonała - moim zdaniem - trafnego doboru repertuaru, prezentując zarówno kompozycje oryginalnie skomponowane na duet fortepian – akordeon, jak i utwory transkrybowane, stanowiące stały repertuar koncertowy duetu J.Wolańska-Gajda / Michał Gajda.

1. Pierwszym utworem zarejestrowanym na płycie CD jest powstała w roku 1857 r. *Sonata op. 57 na concertinę i fortepian* Bernharda Molique'a. Jest to kompozycja, w której oba instrumenty zostały potraktowane przez kompozytora jako równorzędne.

Sonata została skomponowana na instrument, którego prototyp powstał zaledwie 28 lat wcześniej. Mimo, że utwór ma zdecydowanie charakter wirtuozowski to możliwości wykonawcze concertiny – w przeciwieństwie do współczesnego, koncertowego akordeonu – były w owym czasie jeszcze dość ograniczone. Współczesny instrument ma prawie nieograniczone możliwości w bardzo szybkim realizowaniu zapisanych w utworze pochodów pasażowych. Dotyczy to przede wszystkim instrumentów z klawiaturą guzikową. Jest jednak problem, który dotyczy nie tylko akordeonistów, ale – jak sądzę - większości instrumentalistów sięgających po kompozycje powstałe w okresie baroku czy klasycyzmu; „czy istnieją granice szybkości ich wykonania?”. W tym konkretnym utworze, który pod względem konstrukcji nie jest łatwym, wykonawcy demonstrują bardzo dobrą technikę palcową oraz muzykalność. Jednak studiując nagranie omawianego utworu odnoszę wrażenie, że są fragmenty w I i III części w których pianistka nie w pełni kontroluje dynamikę do możliwości brzmieniowych akordeonu, w szczególności w trakcie realizacji tych fragmentów partii akordeonu, które zapisane są w wysokim rejestrze. Uważam, że na poprawę powyższego problemu jak i jakość brzmienia pochodów pasażowych w partii akordeonu może wpłynąć chociażby minimalne zwolnienie tempa wykonania.

Powyższe uwagi oczywiście nie mają wpływu na ogólną – pozytywną – ocenę wykonania *Sonaty* B. Molique'a.

2. Kompozycja *Wiatr echo niesie po polanie* Andrzeja Krzanowskiego powstała w dwóch wersjach: na dwa akordeony oraz na akordeon i klawesyn, którą to jako dzieło artystyczne zaprezentowała Doktorantka.

Kompozycja A. Krzanowskiego nawiązuje do elementów folklorystycznych, a zawarte w tytułach poszczególnych części (*Echo-Wiatr – Na polanie*) sugestie ilustracyjne, wymagają od wykonawców dużej wrażliwości i świetnego wyczucia możliwości kolorystycznych instrumentów. Wykonawcy realizując kompozycję zachowali właściwe - tak istotne w tym przypadku - proporcje dynamiczne, a także bardzo dobrą korespondencję pomiędzy instrumentami, co w tym zestawieniu instrumentalnym nie jest sprawą łatwą. Można stwierdzić,

że wykonawcy w pełni wykorzystali środki wyrazowe, które podkreślają zamysł ilustracyjny kompozytora zawarty w jego dziele *Wiatr echo niesie po polanie*.

3. Kolejne dwie kompozycje: *Ibuki* – Noriko Motamatsu, oraz *Bagatellen - Urosa Rojko* to utwory skomponowane w oryginale na duet: fortepian i akordeon. W obu utworach znajdujemy zarówno elementy tradycyjnego jak i współczesnego języka muzycznego, do efektów sonorystycznych włącznie. Analiza tych utworów pozwala na stwierdzenie, że ich kompozytorzy posiadają dużą wiedzę na temat możliwości uzyskiwania efektów sonorystycznych zarówno na fortepianie jak i na akordeonie.

Ibuki - to utwór jednoczęściowy, aczkolwiek kompozytorka wyraźnie zaznacza w nim 4 fragmenty zróżnicowane pod względem konstrukcji, elementów motorycznych, oraz języka twórczego jak np. wprowadzając w II fragmencie dużą swobodę interpretacyjną, poprzez wykorzystanie efektów sonorystycznych.

W *Bagatelach*, kompozytor w jeszcze większym stopniu stosuje środki sonorystyczno-rytmiczne.

W *Bagateli I* kompozytor wprowadza liczne akcenty, synkopy, zmiany metrum, a przede wszystkim rozbudowane elementy polirytmii zarówno w partii fortepianu jak i akordeonu, wymagające perfekcyjnego zgrania obu instrumentalistów, ale osiągnięte efekty brzmieniowe są nader interesujące. Podobnie jak ma to miejsce w II fragmencie omawianego wcześniej utworu *Ibuko*, również w *Bagateli II* kompozytor stosuje zapis umożliwiający dużą swobodę w jego realizacji, co w konsekwencji umożliwia kształtowanie napięcia emocjonalnego za pomocą zróżnicowanej dynamiki. *Bagatela III* oparta jest stricte na technice motorycznej w której kompozytor prowadzi zarówno w fortepianie jak i akordeonie dokładnie ten sam zapis nutowy. Biorąc pod uwagę fakt, że w obu utworach (*Ibuki* oraz *Bagatelach*), kompozytorzy w różnym stopniu zastosowali podobną technikę, a więc: motorykę, polirytmie oraz współczesne efekty brzmieniowe, które stawiają przed wykonawcami - dysponującymi instrumentami o bardzo różnych możliwościach pod względem wykonawczo-brzmieniowym - duże wymagania stwierdzam, że prezentacja tych utworów jest zgodna z zapisem i potwierdza wysoką klasę wykonawczą tych artystów.

4. Dzieło artystyczne zamyka kompozycja Witolda Lutosławskiego - *Wariacje na temat Paganiniego na dwa fortepiany* (transkrypcja na fortepian i akordeon). Jak pisze Doktorantka, miała okazję uczestniczyć w wykonaniu oryginalnej wersji tego dzieła i to skłoniło ją do podjęcia się transkrypcji na duet: fortepian i akordeon.

Wariacje W. Lutosławskiego to kompozycja stawiająca przed wykonawcami bardzo duże wymagania wykonawcze jak i artystyczne. Podobnie jak miało to miejsce w pozostałych kompozycjach wchodzących w skład dzieła, duet również i w tym przypadku zaprezentował wirtuozowskie wykonanie utworu.

Moim zdaniem, kompozycja *W. Lutosławskiego* jest istotnym elementem pracy doktorskiej mgr Julii Wolańskiej mającym udowodnić rację postawionej w niej tezy o możliwościach nowych konfiguracji w zakresie kameralistyki z udziałem fortepianu i akordeonu, a to oznacza możliwość spełnienia wszystkich oczekiwań artystycznych twórcy oryginału. Aby to założenie zostało w pełni spełnione należy w jednej z wariacji jeszcze większą uwagę zwrócić na spójność artykulacyjną akordeonu w stosunku do fortepianu.

Opis dzieła artystycznego

Opis dzieła artystycznego składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, obszernej bibliografii, oraz wykazu stron internetowych, z których Doktorantka korzystała.

W rozdziale I – Autorka analizuje różnice i podobieństwa brzmieniowe oraz techniczno-wykonawcze tak różniących się w tym względzie instrumentów jakimi są fortepian i akordeon. Następnie, w sposób interesujący przedstawia zagadnienie transkrypcji w kontekście historycznym, począwszy od dzieł powstałych w okresie średniowiecza, aż do współczesnych. Konsekwencją, wynikającą z rozwoju i popularyzacji muzykowania kameralnego, jest stałe poszukiwanie nowego repertuaru zarówno napisanego oryginalnie na dany skład instrumentalny jak i transkrybowanego do potrzeb własnych.

Dla większości akordeonistów sięgających po bardzo znane kompozycje, problem transkrypcji w ujęciu historycznym jest stosunkowo mało znany i nie zawsze decyzja o włączeniu danego utworu do własnego programu koncertowego, czy to w przypadku jednorodnych zespołów akordeonowych czy

zespołów z udziałem akordeonu jest trafna. Naświetlając różne, bardzo istotne kwestie poparte własnym doświadczeniem kameralnym, a dotyczące barwy i brzmienia zestawu instrumentów, ich możliwości technicznych oraz dynamicznych, Doktorantka zwraca uwagę na te elementy, które w końcowej fazie tego procesu decydują o sukcesie.

Rozdział II - składa się z pięciu podrozdziałów, a mianowicie:

- Bernhard Molique – Sonata op.57 na fortepian i akordeon;
- Andrzej Krzanowski – Wiatr echo niesie po polanie na akordeon i klawesyn amplifikowany (wersja B) (transkrypcja na akordeon i fortepian);
- Noriko Motomatsu – Ibuki na akordeon i fortepian;
- Uros Rojko – Bagatellen na akordeon i fortepian;
- Witold Lutosławski – Wariacje na temat Paganiniego na dwa fortepiany (w opracowaniu na fortepian i akordeon.

To główna część pracy wiążąca się bezpośrednio z dziełem artystycznym, zawierająca obok sylwetek kompozytorów – rzetelną, niezwykle wnikliwą i kompetentną analizę poszczególnych kompozycji. Znajdujemy tutaj również szereg wskazówek natury wykonawczej, które mogą ułatwić przyszłym wykonawcom realizację tych kompozycji. Dotyczy to w szczególności kwestii plastycznego ukazania w danym instrumencie fragmentów pierwszoplanowych w stosunku do fragmentów akompaniujących, czy spójności artykulacji pomiędzy tak różnymi instrumentami jak akordeon i fortepian.

Doktorantka, mając na uwadze tezę będącą głównym tematem jej pracy, szczególną uwagę zwraca na problemy dynamiczne, artykulacyjne, a także relacje w prowadzeniu partii pomiędzy fortepianem a akordeonem, oraz stosowanie odpowiednich technik wykonawczych umożliwiających kameralną symbiozę tych różniących się pod każdym względem instrumentów.

W rozdziale III Doktorantka opisuje specyfikę duetu fortepianu z akordeonem na tle muzyki kameralnej w ogóle, wskazując na szereg nowych możliwości brzmieniowych, które można uzyskać tylko w tym zestawie instrumentalnym, a także skupia się na zagadnieniu interpretacji i związanych z nią relacji interpersonalnych.

Podsumowując, temat pracy jest bardzo interesujący, wymagający wnikliwej analizy i pracy nad szerokim wachlarzem zróżnicowanej i bogatej faktury fortepianowej jak i akordeonowej.

Doktorantka osiągnęła w pracy zamierzony cel i tym samym praca ta może stanowić zachętę do studiowania dzieł w kontekście ich wykorzystania w duecie fortepian – akordeon kompozytorów.

Niestety, Doktorantka w opisie pracy doktorskiej nie ustrzegła się kilku drobnych niezręczności, by wymienić przykładowo:

- nazwanie A.Krzanowskiego „... ojcem polskiej akordeonistyki ...”, jest trochę przesadne, bowiem na takie – w pełni uzasadnione określenie - zasługuje wyłącznie prof. Wł. L.Puchnowski;
- ustawienie kwintetu akordeonowego na estradzie jest różne;
- nazwy: akordeon oraz bajan nie stosuje się jako równoznaczne;
- jak wynika z tekstu, zarówno *Wariacje* W.Lutosławskiego jak i *Wiatr echo niesie po polanie* A.Krzanowskiego zapisane jako dzieła artystyczne są transkrypcjami oryginałów, a to nie zostało zaznaczone w wykazie kompozycji. Można odnieść wrażenie, że to W.Lutosławski napisał *Wariacje na temat Paganiniego* na fortepian i akordeon. Podobna sytuacja dotyczy kompozycji B.Molique’a opracowanej przez F.Kriega oraz H.Herrmanna, z którego korzystają wykonawcy. Należy również zaznaczyć, że zdecydowana większość źródeł podaje, że jest to *Sonata op. 57 na koncertinę i fortepian*;

W przypadku podjęcia starań o wydanie drukiem pracy doktorskiej należy zweryfikować powyższe uwagi.

Konkluzja

Reasumując stwierdzam, iż zarówno przedstawione dzieło artystyczne w postaci nagrania CD, jak i jego opis, stanowią ciekawe i nowatorskie podejście do problemu jakim jest zestawienie w składzie kameralnym fortepianu z akordeonem. Dokonana przez Doktorantkę szczegółowa analiza środków wykonawczych i interpretacyjnych, mających duży wpływ na końcowy efekt prezentowanego dzieła muzycznego, jak również ich interesujące wykonanie, zasługują na pozytywną ocenę i stanowią niewątpliwie twórczy wkład w rozwój reprezentowanej dyscypliny artystycznej. W ten sposób doktorantka rozwiązała

zagadnienie artystyczne i spełniła bez zastrzeżeń wymagania art. 17 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14.03.2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami).

Stawiam wniosek o jej przyjęcie.

prof. zw. dr.hab. Joachim Pichura